

סוף העידן האמריקאי במזרח התיכון?

יואל גוז'נסקי

As a Pacific nation, the United States will play a larger and long-term role in shaping this region and its future.

President Obama, the Australian Parliament, November 2011

מבוא

הממשל האמריקאי הצהיר בשנים האחרונות על כוונתו לאמץ מדיניות של "איזון מחדש" (Pivoting/Rebalancing) לכיוון אסיה ובשנים האחרונות מדיניות זו באה לידי ביטוי בשורה של יוזמות צבאיות, כלכליות, מסחריות ודיפלומטיות. הנשיא ברק אובמה, וכמוהו פקידי ממשל בכירים, אישרו מאז כי ארצות הברית מבקשת לשחק תפקיד מנהיגותי באסיה בשנים הקרובות.

ההצהרות על העברת מרכז הכובד של האסטרטגיה האמריקאית למזרח אסיה אינן משוללות יסוד והרציונאל מאחוריהן אף מפורט באסטרטגיה הביטחונית של ארצות הברית מינואר 2012. מכלול היוזמות וההצהרות מכיוון הממשל על הפניית משאבים מזרחה על חשבון זירות אחרות אינו חדש, ואף על פי כן הוא מצדיק בחינה של השפעתו על המזרח התיכון – אזור בו מעמדה של ארצות הברית עומד למבחן.

המשך ההתקדמות האיראנית לעבר נשק גרעיני, כרסום ההשפעה האמריקאית בעיראק, הקושי להשפיע על האירועים בסוריה, הטלת ספק באמינותה של ארצות הברית בקרב המשטרים המלוכניים בעולם הערבי, סימן השאלה באשר לעתיד יחסיה עם מצרים ואף התקררות היחסים עם ישראל מסמלים בעיני משקיפים מסוימים קושי גובר של ארצות הברית לקדם את יעדי מדיניותה במרחב, ועבור משקיפים אחרים – אף מהווים סממנים של מעצמה בנסיגה.¹

הטענה העיקרית במאמר זה היא שהצורך להקצות משאבים וקשב לזירות אחרות, בצל אילוצים כלכליים מבית וקשיים בהם נתקלת ארצות הברית ביישום מדיניותה באזור, אינם מעידים בהכרח על "נטישת" המזרח התיכון.

יואל גוז'נסקי הוא חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי

נהפוך הוא, לאור שורה של תנאי יסוד ואינטרסים אמריקאיים מרכזיים, שלכל אחד מהם השפעה על שיקוליה של ארצות הברית וכל אחד מהם דורש מעקב מתמיד ונכונות אמריקאית להתערב בעת הצורך, ארצות הברית צפויה להמשיך ולמלא תפקיד מרכזי בביטחון האזור.

הפניית המבט מזרחה

לקראת ביקורו של נשיא ארצות הברית באוסטרליה בנובמבר 2011, הודיעו דוברי הממשל האמריקאי על הפניית "הציר המרכזי" של האסטרטגיה האמריקאית ממוקדיה הקודמים לעבר "האתגרים של המאה ה-21", לדבריהם, באסיה ובאוקיינוס השקט. הגדיל לעשות מזכיר ההגנה האמריקאי, לאון פאנטה, שקבע כי עד סוף העשור הנוכחי, חלק הארי של הכוח הימי האמריקאי יוצב באוקיינוס השקט במטרה לאזן את עוצמתה הגדלה של סין.² מזכירת המדינה האמריקאית, הילרי קלינטון, התייחסה גם היא לצורך של ארצות הברית להשקיע תשומות – כלכליות, דיפלומטיות, אסטרטגיות ואחרות – בדרום-מזרח אסיה וקבעה כי העשור הבא יהיה "עשור אסייתי".³

ארצות הברית החלה בהסטת כוחות, בבניית יכולות, בפיתוח שותפויות ישנות ובבניית שותפויות חדשות, במטרה להרגיע את בעלות בריתה וידידותיה כי לא תפקיר אותן לעוצמתה הגוברת של סין.⁴ זאת, תוך שהיא פועלת למנוע היגררות שלהן לעימות צבאי לא רצוי מבחינתן עם בייג'ין – שותפתן הכלכלית המרכזית. ככל שניתן להעריך, קיימים בכל זאת מספר תנאים העשויים להעלות את המתח ביחסי ארצות הברית-סין, בראשם מדיניותה של האחרונה בסביבתה המיידית (כפי שבאה לידי ביטוי, למשל, בסכסוכים הטריטוריאליים בים סין הדרומי), אך גם מעבר לה.⁵ החשש שמא המזרח התיכון הופך לפחות רלוונטי לביטחון הלאומי האמריקאי מקורו בגאות בייצור אנרגיה מקומית בארצות הברית ובקנדה והסיכוי הגבוה כי וושינגטון תוכל "להיגמל" מתלותה בנפט מהמזרח התיכון;⁶ בירידה לכאורה באיום הנשקף מאל-קאעידה;⁷ ובראש ובראשונה בטיעון שעדיף שתשומת הלב והמשאבים האמריקאיים יופנו להתמודדות עם האתגר המשמעותי יותר באסיה.⁸

המזרח הרחוק ואגן האוקיינוס השקט היו מאז ומתמיד אזורים שלארצות הברית יש בהם אינטרסים מיוחדים. הצעדים האמריקאיים הנוכחיים, הן ההצהרתיים והן המעשיים, הכלולים ב"תפנית מזרחה", הם תגובה להתעצמותה של סין ולאיום על שכנותיה, הנובע מהתעצמות זאת ומהמדיניות האסרטיבית, שלא לומר אגרסיבית, שהיא מפגינה בשנים האחרונות.⁹ ארצות הברית, מצדה, רוצה להמחיש כי לא תוותר על מעמדה המעצמתי ועל האינטרסים הכלכליים באזור אליו היא מתייחסת באופן מסורתי כ"חצר הקדמית", וכי לא תאפשר לסין להפוך אותו לתחום השפעה בלעדי

שלה. ניתן לטעון כי גם הקשיים בהם נתקלת ארצות הברית ביישום מדיניותה במזרח התיכון תורמים לרצונה להשקיע תשומות בזירות אחרות. ביקורו הראשון של הנשיא אובמה (ועמו כל צמרת הממשל האמריקאי) לאחר היבחרו לכהונה שנייה התקיים בדרום-מזרח אסיה.¹⁰ זאת, כדי לצקת תוכן ל"תפנית מזרחה" עליה הכריז ולאותת כי הקשרים הכלכליים והביטחוניים באזור זה קריטיים לעתידה של ארצות הברית. יתכן כי ביקור זה גם נועד לאותת שהקשב של הממשל ומרבית העיסוק שלו ייחדו בארבע השנים הקרובות לאזור זה. עוד יתכן שהנשיא רואה הזדמנות להשאיר חותם דווקא באזור אסיה והפסיפיק ולקבוע בכך את מורשתו, במיוחד נוכח הקשיים לעשות זאת בזירות אחרות. ואולם, כפי שהעיד גם ביקור זה, השיקולים לטווח ארוך נדחים לעתים קרובות נוכח התפרצות של משברים קצרי טווח באזורים אחרים, כמו המזרח התיכון – מה שמחזק את הטענה, שלפחות בטווח הקצר, המעורבות האמריקאית במזרח התיכון לא תפחת.

בין איראן ל"אביב הערבי"

הפניית המבט הרחק מהמזרח התיכון תהווה סטייה משמעותית מהמדיניות האמריקאית שהתקיימה לאורך שנים. ניתן לטעון כי שינוי זה החל למעשה עוד בקדנציה הראשונה של ממשל אובמה ובא לידי ביטוי בהפחתת המאמצים לקדם את תהליך השלום הישראלי-פלסטיני; קושי לעצור את איראן בדרכה אל יכולת גרעינית צבאית; בעיראק המתבססת יותר ויותר מחוץ לתחום ההשפעה האמריקאי; ואף בחיפוש אחר דרך יציאה מזורזת מאפגניסטן, למרות שכוחות הביטחון המקומיים עדיין לא ניצבו איתן על רגליהם.¹¹ ממשל אובמה גם הסתפק ב"הובלה מאחור" בלוב והיסס עד כה לדחוף באופן פעיל להדחתו של בשאר אל-אסד בסוריה, דבר שיתכן והביא להארכת מלחמת האזרחים שם. תוצאתם של מהלכים והתפתחויות אלה היא שהן בעלות בריתה של ארצות הברית והן

אויביה מתכוננים, וחלקם אף מתנהגים, כאילו כבר מדובר במזרח תיכון פוסט-אמריקאי.

הנשיא אובמה הציב לעצמו שני יעדים עיקריים עם כניסתו לתפקידו: להפוך את ארצות הברית לפופולארית יותר במזרח התיכון ולהסיג את כוחות הצבא שלה מאזור זה – תחילה מעיראק ולאחר מכן מאפגניסטן. אובמה הבטיח לעולם המוסלמי בתחילת הכהונה הראשונה שלו "התחלה חדשה", אולם בתחילת כהונתו השנייה המרחב

אובמה הבטיח לעולם המוסלמי בתחילת הכהונה הראשונה שלו "התחלה חדשה", אולם בתחילת כהונתו השנייה המרחב הערבי נותר רווי ברגשות אנטי-אמריקאיים

הערבי (כמו גם העולם המוסלמי בכללותו) נותר רווי ברגשות אנטי-אמריקאיים. כבר בתחילה מדיניות ה"אתחול" של ממשל אובמה כלפי העולם המוסלמי היא

נתקלה בספקנות, משום שלא כללה יעדי מדיניות מוגדרים וברורים, אך גם בשל הציפיות הגבוהות שנוצרו והקושי להיענות להן במלואן.

לא היה הרבה חדש במדיניותה של ארצות הברית תחת אובמה כלפי המזרח התיכון, מלבד מה שנראה היה בתחילה כהקשחת מדיניותה כלפי ממשלת ישראל, בעיקר בסוגיית ההתנחלויות, וניסיון רטורי בעיקרו לפייס את העולם המוסלמי. החידוש, אם היה כזה, התמקד בניסיון ליצור מגע גם עם שחקנים "סוררים", דוגמת איראן וסוריה, ולקדם פעולה באמצעים מולטילטרליים. המרחב הסוני סירב לבקשתו של אובמה לעשות מחוות כלפי ישראל כדי להניע את התהליך המדיני, והמנהיגים הערביים לא רק שלא התרשמו מהמחוות הרטוריות של הנשיא, אלא יתכן שאף ראו בהן ביטוי לחולשה מסוימת. הפעלתנות המדינית, הכלכלית והביטחונית המוגבלת של מדינות המחנה המוסלמי המתון, בעיקר מול האתגר האיראני, הייתה קשורה לאפשרות שאינטרסים מהותיים של מדינות אלו עומדים בסכנה יותר משהייתה מענה לפנייה האמריקאית.

ארצות הברית עדיין משלמת מס שפתיים לרעיון של קידום הדמוקרטיה במרחב אולי הכי פחות דמוקרטי בעולם, אך למעשה התמקדה בשנות הכהונה הראשונה של הנשיא אובמה בראש ובראשונה בניסיון להביא ליציאה חלקה של כוחותיה מעיראק, במידה רבה תוך נטישת הניסוי הדמוקרטי במדינה זו. ארצות הברית גם שוקלת להאיץ את לוח הזמנים של הנסיגה מאפגניסטן, תוך ניסיון לצמצם את הפגיעה באינטרסים שלה ותוך התרחקות מהניסיונות לבסס משילות ולחזק את מוסדות המדינה האפגאנית מול אתגר הטליבאן. אמנם, האירועים במרחב הערבי הביאו את ארצות הברית לחזור – גם אם בעיקר הצהרתית – למחויבות (שנזנחה בשלהי כהונתו השנייה של הנשיא בוש) לחתור לחופש פוליטי וליתר זכויות אדם, אלא שהדבר נראה כמרחיק אותה עוד יותר מבעלות בריתה הנותרות, ובעיקר מהשליטים המלוכניים – בראשם ערב הסעודית – החוששים משינויים עמוקים במערך החברתי שלהן.¹²

בנאומו השני לעולם הערבי ("נאום קהיר 2", מאי 2011) הכריז הנשיא אובמה שקידום רפורמות בעולם הערבי הוא יעד ראשון של ממשלו. יתכן שהביקורת שספג בשל הסטנדרטים הכפולים – הפעלת כוח צבאי (תחת דגל נאט"ו) נגד משטר קד'אפי, לעומת הקריאה הרפה לבחריין לשמור על חופש הביטוי – הביאה אותו לשנות, לפחות פומבית, את סדר העדיפויות. אובמה לא הזכיר בנאומו מדינות מפתח דוגמת ערב הסעודית, שנותרה אבן הראשה של מה שנשאר מהמחנה הערבי הפרו-אמריקאי. ארצות הברית אינה יכולה לאפשר לעצמה לאבד גם את ערב הסעודית; זו אולי הסיבה לכך שכניסת כוחות הממלכה לבחריין במארס 2011 לא זכתה לגינוי משמעותי מצד הממשל האמריקאי.¹³

מדיניותה של ארצות הברית בשאלת "האביב הערבי" הביאה את מנהיגי ארצות ערב להיות ספקניים מבעבר באשר לגיבוי פוליטי אמריקאי שיינתן להם אם ייווצר איום פנימי על שלטונם. ספקנות זו תקשה עליהם להתיישר בעתיד עם מדיניות ארצות ברית באזור ותאלץ אותם לחשוב פעמיים לפני שיהיו מוכנים ליטול סיכונים למענה, בראש ובראשונה מול איראן. זכייתו של ברק אובמה בתקופת כהונה שנייה עוררה לכן תגובות צוננות בעולם הערבי, לצד תקווה כי במהלך תקופה זו יחול שינוי משמעותי במדיניות החוץ שלו, ובמיוחד ציפייה כי ארצות הברית תיטוש את עמדתה הפסיבית ותנקוט עמדה אקטיבית ונחרצת כלפי משטר אסד בסוריה וכלפי איראן.¹⁴

גל המהפכות בעולם הערבי האיץ את תהליך שקיעתה של ההשפעה האמריקאית באזור, משום שהביא לנפילת שליטים שהיו בעלי בריתה של ארצות הברית, אך גם גרם לזעזוע ביחסיה עם המשטרים שנותרו על כנם. זאת ועוד, עליית המשטרים החדשים לא מבטיחה "ירח דבש" ביחסיהם עם ארצות הברית. כך, למשל, למרות

התייצבותו של הנשיא אובמה מאחורי ההמונים שיצאו להפגין במצרים נגד הנשיא מובארכ (לאחר שלא עשה זאת שנתיים קודם לכן באיראן), יחסי ארצות הברית עם הנשיא החדש, מורסי, אינם טובים במיוחד. האחרונה אמנם בירכה על הבחירות הדמוקרטיות במצרים, אך אלו העלו לשלטון תנועה ונשיא שלא ברורה מידת מחויבותם לערכי הדמוקרטיה. ארצות הברית, שהמנוף העיקרי שלה להשפעה על מצרים נותר הסיוע (1.7 מיליארד דולר לשנה בסיוע צבאי ואזרחי), לא רואה בה אויב, אך גם לא בעלת ברית – כפי שאמר הנשיא אובמה.¹⁵

אין ספק שאויביה וידידיה של ארצות הברית במזרח

אויביה וידידיה של ארצות הברית במזרח התיכון יפרשו את שינוי המוקד האסטרטגי שלה לכיוון מזרח כנסיגה נוספת ממרכזי ההשפעה שלה במזרח התיכון וכהחלשת האופציה הצבאית שלה נגד איראן

התיכון יפרשו את שינוי המוקד האסטרטגי שלה לכיוון מזרח כנסיגה נוספת ממרכזי ההשפעה שלה במזרח התיכון, וספציפית כהחלשת האופציה הצבאית שלה נגד איראן וכביטוי לחוסר תמיכתה במשטרים הפרו-מערביים שנותרו על כנם. ארצות הברית ערה לתחושות אלו, ולכן היא יוזמת צעדים הצהרתיים ומעשיים גם יחד כדי לשכך את דאגת בעלות בריתה. בין היתר, היא מתגברת לצורך זה את נוכחותה הצבאית במפרץ, חותמת על עסקאות ענק עם מדינות המפרץ הערביות ומשגרת פקידים רמי דרג לאזור, תוך שהיא נותנת בולטות לצעדים אלה.

מרכזיותו של המזרח התיכון

הרצון של ארצות הברית לוותר על חלק מהתחייבויותיה הגלובאליות משקף נטייה בדלנית ששורשיה בהיסטוריה האמריקאית. בשנים האחרונות גברו

בארצות הברית קולות הטוענים כי עליה לרכז את מאמציה בריפוי תחלואיה הפנימיים גם על חשבון האינטרסים הגלובאליים שלה, לחלוק את הנטל הביטחוני עם בעלות בריתה ולקחת חלק רק במלחמות "אין ברירה".¹⁶ למרות זאת, וגם אם יש פחות במעמדה של ארצות הברית במזרח התיכון, היא אינה עוזבת אותו. יתר על כן, לא רק שארצות הברית לא פסקה מלעסוק בענייני המזרח התיכון, אלא שמרבית זמנם של אלה האמונים על עיצוב מדיניות החוץ האמריקאית – שנראית לעיתים תגובתית, מבולבלת ורווית סתירות¹⁷ – מוקדשת לעיסוק במזרח התיכון, (גם אם נראה לעיתים כי הזמן שמושקע בטיפול בתחלואי האזור עומד ביחס הפוך למידת ההשפעה ממנה נהנית כעת ארצות הברית בו).¹⁸

בין שימת דגש רב יותר מבעבר על זירת האוקיינוס השקט ובין "התנתקות" מהמזרח התיכון יש עדיין מרחק רב. לא מדובר ב"משחק סכום אפס" – ארצות הברית יכולה לגלות מעורבות בשתי זירות מרכזיות אלו במקביל. זאת ועוד, נותרו לארצות הברית מספר אינטרסים מרכזיים ברחבי המזרח התיכון, שלכל אחד מהם השפעה על השיקולים האמריקאיים וכל אחד מהם דורש מעקב מתמיד ונכונות אמריקאית להתערב בעת הצורך. להלן הפירוט שלהם.

שוק האנרגיה

מפת האנרגיה העולמית משתנה, בעיקר בשל הגאות בהפקת נפט וגז בארצות הברית באמצעות שימוש בטכנולוגיות מתקדמות. שינוי זה עשוי להביא להפחתת תלותה בנפט המזרח תיכוני, ולכן לתלויה פחות מבעבר במדינות מפיקות הנפט, מה גם שארצות הברית כבר אינה תלויה ביבוא גז טבעי ופחם. תפוקת הנפט האמריקאית גדלה בארבע השנים האחרונות ב־25 אחוזים. יתר על כן, הסוכנות הבין־לאומית לאנרגיה (IEA) צופה כי ארצות הברית אף תעקוף את רוסיה וערב הסעודית ותהפוך למפיקת הנפט הגדולה בעולם.¹⁹ אולם, הרעיון שארצות הברית תהיה אי פעם עצמאית לחלוטין מתלות בנפט המזרח תיכוני הוא עדיין רחוק ממימוש. ארצות הברית אמנם מפיקה כעת שישים אחוזים מתצרוכת הנפט שלה בעצמה וצפויה לספק בסוף העשור הבא את כל הדרוש לה מבחינה אנרגטית, אולם גם אז היא תמשיך להיות תלויה בכלכלה העולמית. זו עלולה להיפגע ולפגוע גם בה אם מקורות הנפט במזרח התיכון לא ימשיכו לספק את הביקוש של מדינות כמו דרום קוריאה, יפן, הודו וסין. לשם המחשה, במפרץ הפרסי בלבד נמצאים 54.4 אחוזים מסך כל עתודות הנפט העולמיות המוכחות ו־40.5 אחוזים מסך כל עתודות הגז העולמיות המוכחות.²⁰ לפיכך, גם אם ארצות הברית לא תהיה תלויה באנרגיה מהמפרץ לתצרוכת עצמית, היא תישאר תלויה ביציבותו של שוק האנרגיה העולמי ותצטרך להמשיך ולשמור על גישה חופשית לנפט מהמפרץ הפרסי. חשיבות עמדתה ועוצמתה של ארצות הברית בסוגיה זו הומחשה כאשר

היא קבעה בתחילת 2012, בניגוד לעמדתה בעניין הגרעין האיראני, כי הפרעה לחופש השיט במצרי הורמוז היא "קו אדום" מבחינתה.²¹ לארצות הברית ישנם גם יחסים מיוחדים עם מדינות המפרץ והיסטוריה של פעילות בזירה זו, המושפעים מגורמים אחרים מאשר ההזדקקות לאנרגיה והצורך בגישה לכלכלת המפרץ, והמצריכים נוכחות אמריקאית באזור.

תפוצה גרעינית

כאשר הנשיא אובמה החל את כהונתו, אחת מהמטרות המרכזיות שסימן לעצמו הייתה קידום הרעיון של פירוק נשק עולמי.²² אולם בפועל נראה כי הוא מתרחק מיעד זה: איראן מבקשת להפוך למעצמה גרעינית ופקיסטן היא מעצמה גרעינית לא יציבה העלולה להעביר טכנולוגיה גרעינית למדינות אחרות באזור או אפילו לאבד שליטה על המאגר הגרעיני שלה. בנוסף, נשק גרעיני באיראן עלול להוביל להרחבת התפוצה הגרעינית באזור, כאשר מדינות נוספות עשויות להתחיל לפעול בנתיב גרעיני צבאי. ארצות הברית הייתה ונותרה המעצמה החיצונית הגדולה באזור והיחידה המסוגלת הן לאבטח את הנשק הגרעיני הפקיסטני והן לאזן את עוצמתה של איראן ולנסות למנוע הרחבת התפוצה הגרעינית. הקשר שלה למזרח התיכון רבתי בהקשר של איתפוצת נשק גרעיני נותר אפוא הכרחי.

תהליך השלום

בכהונתו הראשונה מינה הנשיא אובמה את שליחו למזרח התיכון, ג'ורג' מיטשל, 48 שעות בלבד לאחר שהושבע לנשיאות, וזאת כדי להדגיש את מחויבות הממשל החדש לתהליך השלום הישראלי-פלסטיני. אובמה הגדיר את הנושא כ-"National Security Priority" עבור ארצות הברית.²³ עם זאת, מאמצי ארצות הברית לקדם את תהליך השלום בארבע השנים האחרונות לא נשאו פרי. חלק מהסיבות לכך קשורות להתנהלותה היא בעניין זה. סביר להניח כי העניין האמריקאי בסוגיית התהליך הישראלי-פלסטיני יתחדש בתקופת הכהונה השנייה לנשיאותו של אובמה, כשהיה משוחרר משיקולי בחירות ומנופי הלחץ האמריקאיים על ישראל יהיו משמעותיים יותר. הטיעון כי התקדמות לעבר הסדר מדיני בין ישראל לפלסטינים תקל על יישום המדיניות האמריקאית בעולם הערבי בכלל ומול איראן בפרט, עדיין תקף בארצות הברית.

מדינת ישראל

היחסים של ארצות הברית עם ישראל מוגדרים באופן מסורתי במונחים של חובה מוסרית, ערכים תרבותיים ופוליטיים משותפים ואינטרסים אסטרטגיים משותפים. למרות זאת, קיימת מגמה בעלת השפעה שלילית על היחסים, הקשורה

לפגיעה בדימוי העוצמה הישראלי. לא רק שישראל אינה נתפשת עוד אצל רבים בארצות הברית כנכס, אלא שמבקרים שונים אף מציגים אותה בשנים האחרונות כנטל עליה. אף על פי כן, ישראל נותרה שותפה חשובה של ארצות הברית בהתמודדות עם איומי טרור ואיומים צבאיים מתפתחים, צבאות שתי המדינות חולקים ביניהם מודיעין ותורות לחימה, וישראל נותרה בעלת ברית נאמנה ויציבה, התורמת לתעשייה ולביטחון האמריקאיים גם באמצעות מאמצי פיתוח משותפים.

איום הטרור

איום הטרור על ארצות הברית נתפש בה כנמוך יותר מזה שהיה לפני 11 שנים. ואולם, נסיגה אמריקאית מהמזרח התיכון לא תשים קץ לטרור הג'האדיסטי האנטי-אמריקאי; נהפוך הוא, נראה כי כוחות אסלאמיים רדיקאליים כבר מבקשים להיכנס ל"ואקום" שנוצר לאחר נפילת המשטרים הערביים הישנים. שלוחת אל-קאעידה בתימן כבר מוגדרת, אליבא דארצות הברית, כשלוחה המסוכנת ביותר מבין שלוחות הארגון.²⁴ בנוסף, ההתקפה על הקונסוליה האמריקאית בבנגאזי שבলוב, בה נהרג שגריר ארצות הברית במדינה, ממחישה עד כמה תקופת המעבר הבתר-מהפכנית רק העצימה את האיום שמהווה אל-קאעידה, ובכלל זה במגרב, בנוסף להתחזקות שלוחותיו בעיראק ובסוריה.

מכירות נשק

ארצות הברית ממשיכה לנסות ולחזק את בעלות בריתה באזור. הביטוי הבולט ביותר למדיניות זו הוא מתן גישה למדינות אלו למערכות נשק אמריקאיות מתקדמות שנועדו לסייע להן מול האיום מכיוונה של איראן. מכירת מערכות נשק ואמצעי לחימה מתוצרת ארצות הברית היא דרך להגביר את השפעתה ומהווה שיקול מהותי אצלה, במיוחד לאור מצבה הבעייתי של הכלכלה האמריקאית. היקף מכירות הנשק האמריקאי בשנים האחרונות הוא חסר תקדים ומיועד בעיקרו למדינות המפרץ. כך, למשל, בשנים 2008–2011 הסתכמו העסקאות של ארצות הברית עם ערב הסעודית ואיחוד האמירויות בשבעים מיליארד דולר.²⁵ ארצות הברית אף מתכננת לספק לחלק ממדינות המפרץ מטוסי קרב מתקדמים רבים, דוגמת F-15-SA, מערכות הגנה אווירית מתוחכמות דוגמת THAAD ואף חימוש מונחה מדויק. אולם, נכונותן של מדינות המפרץ להתמודד בצורה אקטיבית עם איראן תלויה גם באמון שלהן במחויבות הממשל האמריקאי לצאת להגנתן – מחויבות שתשפיע על השיקול האמריקאי טרם תקיפה באיראן.

המזרח התיכון רבתי הוא האזור הפחות יציב בעולם ויישאר כזה לעוד שנים רבות. העתקת מרכז הכובד הדיפלומטי והצבאי האמריקאי מהאזור לעבר

מזרח אסיה או לשם "התכנסות" הביתה לא תוסיף לו יציבות. יתר על כן, בעוד שהאתגרים הכלכליים והביטחוניים שמציבה זירת הפסיפיק הם ברובם אתגרים לטווח ארוך, האתגרים שמציב המזרח התיכון נראים מידיים יותר באופיים.

סיכום

After two wars that have cost us thousands of lives and over a trillion dollars, it's time to do some nation-building right here at home.

President Obama, the Democratic National Convention, September 2012

המזרח התיכון מהווה חזית מרכזית בהתמודדות עם הסכנות הצפויות לארצות הברית, והמגמות המסתמנות בו עתידות להעצים את חשיבותו כזירת התרחשות קריטית לביטחון הלאומי האמריקאי. מה שלא ברור הוא עד כמה האסטרטגיה שנקטה ארצות הברית בארבע השנים האחרונות, וזו שמתהווה כיום, היא יעילה כדי להתמודד עם אתגרים אלה. בין אם חלק מהמגמות שתוארו לעיל נובעות ממשנתו המדינית של הנשיא אובמה או קשורות למצב הכלכלי בארצות הברית ובין אם מדובר בתגובה נוכח התסכול של ארצות הברית לקדם את מדיניותה במזרח התיכון, הממשל האמריקאי משדר לאזור כי הוא אינו ניצב בראש מעייניו, כפי שהיה בעבר. העובדה שהשינוי הצפוי בסדר העדיפויות האמריקאי יתפרס על פני כעשור מקהה במקצת את עוקצו, אך למרות זאת אין להתעלם מכך שמדובר בשינוי דרמטי, שעשויות להיות לו השלכות לטווח ארוך גם על ישראל – לה משמשת ארצות הברית משענת עיקרית.

הערות

- 1 Charles Krauthammer, "Collapse of the Cairo Doctrine", *The Washington Post*, September 21, 2012; See also: "The Post-American Middle East", *The Wall Street Journal*, September 20, 2012; Ray Takeyh, "A Post-American Day Dawns in the Mideast", *The New York Times*, June 8, 2011.
- 2 Leon Panetta, "US can Walk and Chew Gum at the Same Time", *Gulf News*, December 27, 2012.
- 3 Hillary Clinton, "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, November, 2011.
- 4 "Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense", *Department of Defense*, January 2012; See also: "A Whole New Era", Interview with Leon Panetta, *Foreign Policy*, September 17, 2012.
- 5 Robert Ross, "The Problem with the Pivot", *Foreign Affairs*, November/December 2012.
- 6 Michael Levy, "Think Again: The American Energy Boom", *Foreign Policy*, July-August 2012.

- 7 נאום הנשיא אובמה בפני העצרת הכללית של האו"ם, 23 בספטמבר 2012, <http://www.un.org/democracyfund/Docs/ObamaUNAddress.pdf>
- 8 Jeffrey Goldberg, "The Middle East: Goodbye to all that", *Bloomberg*, September 5, 2012.
- 9 "The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy", *Foreign Affairs*, March/April 2011.
- 10 Craig Whitlock, "Panetta Heads to Asia, as Obama Administration Makes Strategic Pivot", *The Washington Post*, November 13, 2012.
- 11 Rod Nordland, "Afghan Army's Turnover Threatens U.S. Strategy", *The New York Times*, October 15, 2012.
- 12 יואל גוז'נסקי, "המהפכה הערבית ומהפכת הנגד הסעודית", **עדכן אסטרטגי**, כרך 14, גיליון 3, אוקטובר 2011.
- 13 בשנתיים האחרונות הופנתה ביקורת חסרת תקדים בחריפותה כלפי וושינגטון מכיוונו של בכירים סעודים בשל גישתה לאירועים בעולם הערבי. אלה הצהירו כי "מדיניות מוטעית" של ארצות הברית, עלולה להביא את ערב הסעודית לאמץ מדיניות משלה, גם אם תעמוד בסתירה למדיניות האמריקאית באזור. יתר על כן, אחד היועצים הבכירים של בית המלוכה הסעודי אמר בנוגע לאיום האיראני, כי ארצות הברית "התגלתה כשותף לא אמין" וכי על בית המלוכה לשקול "לסיים את הסידור של נפט תמורת ביטחון". ראו: Nawaf Obaid, "Amid the Arab Spring, a U.S.-Saudi Split", *The Washington Post*, May 16, 2011.
- 14 Tariq Alhomayed, "Living with Obama for another Four Years?" *Asharq Alawsat*, November 8, 2012.
- 15 Obama: Egypt is not US ally, nor an enemy, *BBC News*, September 13, 2012.
- 16 Richard Haass, "Bringing our Foreign Policy Home", *Time*, August 8, 2011; Michael Mazarr, "The Risks of Ignoring Strategic Insolvency", *The Washington Quarterly*, fall 2012.
- 17 Jackson Diehl, "How Obama Bungled the Syrian Revolution", *The Washington Post*, October 15, 2012.
- 18 David Sanger, "Even with a 'Light Footprint' it's Hard to Sidestep the Middle East", *The New York Times*, November 17, 2012.
- 19 International Energy Agency, *World Energy Outlook*, 2012.
- 20 BP Statistical Review of World Energy, 2012.
- 21 עמוס ידלין ויואל גוז'נסקי, "מצרי הורמוז – האיום והמענה", **עדכן אסטרטגי**, כרך 14, גיליון 4, ינואר 2012.
- 22 יונתן שכטר, "ממשל אובמה בין פירוק נשק להרתעה", בתוך: אמילי לנדאו ותמר מלך-גינזבורג (עורכות), **חזון אובמה ופירוק נשק גרעיני**, המרכז למחקר ביטחון לאומי, מזכר 108, מאי 2011.
- 23 Robert Danin, "U.S. Shift to Mideast Crisis Management", *Council for Foreign Relations*, May 13, 2011.
- 24 Kareem Fahim, "Militants and Politics Bedevil Yemen's New Leader", *The New York Times*, April 23, 2012.
- 25 *Conventional Arms Transfers to Developing Nations*, Congressional Research Service, Report to Congress, August 24, 2012.